

УГОДА ПРО ПРИМИРЕННЯ МІЖ ПОТЕРПІЛИМ ТА ПІДОЗРЮВАНИМ ЧИ ОБВИНУВАЧЕНИМ

Павлюк П.П.

Київський національний університет імені Т.Г. Шевченка

Основною ідеєю статті є детальне вивчення інституту кримінального процесуального права «Угода про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим». В статті аналізується чинне законодавство, що регламентує дану сферу правовідносин. Мною наводяться різні погляди науковців на регулювання даного інституту. Проаналізовано також позитивний досвід Республіки Казахстан з цього приводу. На мою думку, він може стати корисним для подальшої оптимізації використання даного інституту в Україні.

Ключові слова: угода, примирення, потерпілий, підозрюваний, обвинувачений, медіація.

*«Стараться надлежит не сразу к силе прибегать,
но попытаться столкнуться на словах».
Аполлоний Родосский*

Постановка проблеми. Суспільство зацікавлене в захищеності прав та законних інтересів будь-якої особи, залученої до сфери дії кримінальної юстиції, від незаконного, необґрунтованого обвинувачення, засудження, обмеження її прав та свобод. Ст. 3 Конституції України проголошує життя і здоров'я людини, її честь та гідність, недоторканність та безпеку найвищою соціальною цінністю. Таким чином, у нормативному акті, що має найвищу юридичну силу, визнана гуманістична спрямованість існування та функціонування як держави в цілому, так і її окремих інститутів. У ст. 2 прийнятого 13 квітня 2012 р. Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) також визначено, що одним із пріоритетних завдань кримінального провадження є охорона прав, свобод та законних інтересів учасників.

Система кримінального правосуддя повинна бути ефективною не тільки тому, що від неї залежить законне, обґрунтоване та справедливе вирішення кримінальних справ, а й тому, що саме від цієї системи залежить захист ідеалів та свобод людини, демократії, законності та справедливості, побудова правової держави та громадянського суспільства. Саме з цією метою, на мою думку, і було впроваджено новий для України порядок кримінального провадження – угоди.

Також однією з головних передумов становлення діючої системи кримінального судочинства в Україні повинен стати процес гармонізації вітчизняного та європейського законодавства, оскільки для ефективної реалізації даного інституту у вітчизняній практиці буде важливим практичний досвід із застосування такого правового інституту в інших країнах, наприклад, європейських, де цей інститут вже набув важливого значення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Не дивлячись на те, що цей інститут є новим для національного кримінального процесуального законодавства, питанню примирення правопорушника та потерпілого вже приділено досить багато уваги. Його висвітлювали у своїх працях такі науковці: Ю.В. Баулін, О.М. Боброва, І.А. Войтюк, О.О. Дудоров, В.В. Землянська, І.І. Емельянова, Н.С. Карпов, В.Т. Нор, В.Т. Маляренко, В.М. Тертишник, М.І. Хавронюк, Т.В. Шевченко, Л.А. Хруслова та інші. Мене також зацікавила ця тема, тому я вирішила самостійно дослідити даний інститут, детально та систематизовано.

Головною метою статті є висвітлення проблем, що перешкоджають ефективній та повноцінній ре-

лізації права потерпілого, підозрюваного чи обвинуваченого на використання такого альтернативного методу вирішення спору у кримінальному провадженні як угода про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим.

Виклад основного матеріалу. 24 липня 2002 р. Економічна і соціальна рада при ООН ухвалила резолюцію «Про основні принципи програм відновлюючого правосуддя у кримінальних справах», яка рекомендує всім країнам розвивати та впроваджувати програми відновлюючого правосуддя у національне судочинство. Існує декілька моделей подібного правосуддя, і найпоширенішою його формою є програми примирення жертв і правопорушників (медіація).

Відповідно до Рамкового рішення ради Європейського Союзу «Про положення жертв у кримінальному судочинстві» від 15 березня 2001 р. медіація у кримінальних справах – це процес пошуку до або під час кримінального процесу взаємоприйнятних рішень між потерпілим та правопорушником за посередництва компетентної особи – медіатора [5].

Слушною є думка Н.С. Карпова, який зазначає, що альтернативні кримінальному переслідуванню заходи, які полягають у прагненні вирішити кримінально-правовий конфлікт поза межами класичної кримінальної юстиції без кримінального переслідування, кримінальної відповідальності і покарання, спрямовані на одночасне вирішення автономних цілей класичної тріади – держава-винний-потерпілий: держава заощаджує час, засоби, кадри, пов'язані з розслідуванням, судовим розглядом, виконанням вироку; винний уникає кримінальної відповідальності й тягот кримінального процесу; потерпілий одержує максимально швидко компенсацію заподіяної йому шкоди [8, с. 16-17].

Україна також слідує сучасним тенденціям розвитку світового кримінального судочинства. Так, 8 квітня 2008 року Указом Президента було затверджено Концепцію реформування кримінальної юстиції, в якій одним із напрямів реформування системи кримінальної юстиції визначено розвиток інституту пробації та розширення застосування відновних процедур і примирення [3].

Шостим розділом КПК України передбачено декілька особливих порядків провадження.

Відповідно до глави 35 КПК України, у кримінальному провадженні можуть бути укладені такі види угод:

1) угода про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим;

2) угода між прокурором та підозрюваним, обвинуваченим про визнання винуватості.

В моїй статті мова піде саме про перший вид – угода про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим.

Порядок ініціювання і укладення угоди наступний. Відповідно до ч.1 ст. 469 КПК, угода про примирення може бути укладена за ініціативою потерпілого, підозрюваного або обвинуваченого.

Нагадаємо, що: *підозрюваним* є особа, якій у порядку, передбаченому статтями 276-279 цього Кодексу, повідомлено про підозру, або особа, яка затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення (ч. 1 ст. 42 КПК); *обвинуваченим (підсудним)* є особа, обвинувальний акт щодо якої переданий до суду у порядку, передбаченому ст. 291 цього Кодексу (ч.2 ст.42 КПК); *потерпілим у кримінальному провадженні* може бути фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, а також юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди (ч. 1 ст. 55 КПК). З наведеного слідує, що угоду про примирення може бути укладено із представником юридичної особи у разі завдання їй майнової шкоди. Відповідно до ч. 2 ст. 58 КПК, *представником юридичної особи, яка є потерпілим*, може бути її керівник, інша особа, уповноважена законом або установчими документами, працівник юридичної особи за довіреністю, а також особа, яка має право бути захисником у кримінальному провадженні, згідно з укладеною з нею угодою на представництво. Потерпілим також є особа, яка не є заявником, але якій кримінальним правопорушенням завдана шкода і у зв'язку з цим вона після початку кримінального провадження подала заяву про залучення її до провадження як потерпілого (ч. 3 ст. 55 КПК). Потерпілим не може бути особа, якій моральна шкода завдана як представнику юридичної особи чи певної частини суспільства (ч. 4 ст. 55 КПК) [2].

Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних та кримінальних справ у своєму Листі № 223-1679/0/4-12 від 15.11.2012 року (далі – Лист) зазначив, що угода про примирення також може укладатися, якщо її сторонами чи стороною є неповнолітні. У такому випадку угода укладається за участю законних представників і захисників неповнолітніх. При цьому якщо неповнолітній досяг шістнадцятирічного віку, він має право укладати угоду про примирення самостійно, але за наявності згоди його законного представника. Якщо ж неповнолітній не досяг 16 років, угоду про примирення за його згодою укладає законний представник неповнолітнього. Про надання згоди неповнолітнім, його законним представником у наведених вище випадках обов'язково має бути зазначено в угоді про примирення. Такий підхід слід використовувати, коли укладається угода про визнання винуватості з неповнолітнім підозрюваним, обвинуваченим [4].

Ч. 1 ст. 469 КПК також зазначає, що домовленості стосовно угоди про примирення можуть проводитися самостійно потерпілим і підозрюваним чи обвинуваченим, захисником і представником або за допомогою іншої особи, погодженої сторонами кримінального провадження (крім слідчого, прокурора або судді) [2]. Виходячи з положення даної норми, «іншою особою» може виступати будь-яка особа, яка, наприклад, не досягла повноліття, не має вищої освіти, зовсім не розуміється в юриспруденції, не характеризується високим рівнем моральних якостей тощо. Такої ж думки притримуються і М. Федоров, який вважає, що особам, які бажають займатись медіаторською діяльністю, слід пройти певну підготовку, оскільки відсутність певних моральних та освітніх вимог до медіатора може призвести до не зовсім коректних та адекватних дій самого медіатора [9]. Також слід було б зазначити,

що медіатор повинен бути особою неупередженою, об'єктивною.

Важливим є положення п. 8 ч. 2 ст. 65 КПК про те, що особи, які брали участь в укладенні та виконанні угоди про примирення у кримінальному провадженні, не можуть бути допитані як свідки щодо обставин, які стали їм відомі у зв'язку з участю в укладенні та виконанні угоди про примирення [2].

Дуже вдало, на мій погляд, це питання прописано у законодавстві Республіки Казахстан, в якому зазначено, що професійний медіатор зобов'язаний діяти відповідно до Кодексу професійної етики медіаторів. Діяльність медіатора може здійснюватись як на професійній основі (професійний медіатор), так і на непрофесійній основі. Здійснювати діяльність медіатора на непрофесійній основі можуть особи, що досягли 40-річного віку і перебувають у реєстрі непрофесійних медіаторів. Здійснювати діяльність медіатора на професійній основі можуть особи, що мають вищу освіту, досягли 25-річного віку, мають відповідний документ (сертифікат), що підтверджує проходження навчання за програмою підготовки медіаторів, затвердженою у порядку, визначеному урядом Республіки Казахстан, і перебувають у реєстрі професійних медіаторів.

Діяльність медіатора не є підприємницькою діяльністю. Особи, що здійснюють діяльність медіатора, вправі також здійснювати будь-яку іншу діяльність, не заборонену законодавством Республіки Казахстан.

Медіатором не може бути особа:

- 1) уповноважена на виконання державних функцій і прирівняних до неї;
- 2) визнана судом в установленому порядку недієздатною або обмежено дієздатною;
- 3) відносно якої здійснюється кримінальне провадження;
- 4) що має непогашену або не зняту в установленому законом порядку судимість.

Також за погодженням сторін медіації можуть бути встановлені й додаткові вимоги до медіаторів.

Учасники медіації не вправі розголошувати інформацію, яка стала відомою їм в ході медіації, без письмового дозволу сторони медіації, що надала цю інформацію. Медіатор не може бути допитаний в якості свідка щодо свідчень, які стали йому відомі в ході медіації, за винятком випадків передбачених законами Республіки Казахстан. Розголошення учасником медіації свідчень, що стали йому відомі в ході медіації, без дозволу сторони медіації, що надала цю інформацію, тягне відповідальність, встановлену законами Республіки Казахстан [6].

Відповідно до ч. 3 ст. 469 КПК, угода про примирення між потерпілим та підозрюваним, обвинуваченим може бути укладена у провадженні щодо кримінальних проступків, злочинів невеликої і середньої тяжкості та у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення [2]. Якщо особа вчинила тяжкий або особливо тяжкий злочин, примирення із потерпілим та відшкодування заподіяної шкоди може бути підставою для пом'якшення йому покарання (п. 2 ч. 1 ст. 66 КК України); за встановлених умов може спричинити призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом (ст. 69 КК України), або звільнення від відбування покарання із випробовуванням (ст. 75 КК України) [1]. Щодо світового досвіду, то у Франції, наприклад, медіація можлива у будь-яких кримінальних справах, а в Польщі – у справах, що передбачають максимальне покарання позбавлення волі на строк до 5 років [7]. Кримінальним кодексом Республіки Казахстан передбачено право сторін на примирен-

ня і винна особа звільняється від відповідальності у разі відшкодування шкоди в категорії злочинів невеликої тяжкості і вперше вчинених злочинів середньої тяжкості, якщо при цьому не спричинено тяжкої шкоди здоров'ю або смерть (ст. 67 КК Республіки Казахстан) [6].

Зміст угоди про примирення розкриває ст. 471 КПК України. Так, в угоді про примирення зазначаються її сторони, формулювання підозри чи обвинувачення та його правова кваліфікація із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність, істотні для відповідного кримінального провадження обставини, розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, строк її відшкодування чи перелік дій, не пов'язаних із відшкодуванням шкоди, які підозрюваний чи обвинувачений зобов'язані вчинити на користь потерпілого, строк їх вчинення, узгоджене покарання та згода сторін на його призначення та звільнення від його відбування із випробуванням, наслідки укладення та затвердження угоди, а також наслідки невиконання угоди. Сторони мають право визначити в угоді про результати примирення інші положення та домовленості. В угоді зазначається дата її укладення та скріплюється підписами сторін [2].

У ч. 5 ст. 469 КПК зазначено, що укладення угоди про примирення може ініціюватися в будь-який момент після повідомлення особі про підозру до виходу суду до нарадчої кімнати для ухвалення вироку. Це означає, що, якщо обвинувачений до проголошення ним останнього слова дійде згоди з потерпілим щодо укладення угоди, він може перед останнім словом або під час своєї промови заявити про це суду. У такому випадку суд невідкладно зупиняє проведення процесуальних дій і переходить до розгляду угоди (ч. 3 ст. 474 КПК) [2].

Якщо угоди досягнуто під час досудового розслідування, після виконання процесуальних дій, передбачених ст. 290 КПК, складений слідчим та затверджений прокурором обвинувальний акт разом із підписаною сторонами угодою невідкладно надсилається до суду, проте прокурор має право відкласти направлення до суду обвинувального акта з підписаною сторонами угодою до отримання висновку експерта або завершення проведення інших слідчих дій, необхідних для збирання та фіксації доказів, які можуть бути втрачені зі спливом часу, або які неможливо буде провести пізніше без істотної шкоди для їх результату у разі відмови суду в затвердженні угоди (ч. 1 ст. 474 КПК) [2].

Зі змісту ст. 31 та частин 3, 4 ст. 469 КПК вбачається, що судове провадження на підставі угоди здійснюється одноособово, за винятком випадку, передбаченого ч. 9 ст. 31 КПК, коли кримінальне провадження здійснюється колегіально судом у складі трьох професійних суддів, які мають стаж роботи на посаді судді не менше п'яти років. Крім того, судове провадження на підставі угод здійснюється колегією суддів (у складі трьох професійних суддів) і в кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення щодо злочинів, за вчинення яких передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк більше десяти років. Визначення судді здійснюється згідно зі ст. 35 КПК автоматизованою системою документообігу суду під час реєстрації відповідних матеріалів кримінального провадження з обов'язковим врахуванням положень статей 75, 76 КПК (обставин, що виключають участь судді в кримінальному провадженні).

У вищезгаданому Листі детально описано процес судового провадження на підставі угод. Тут

роз'яснено, що головуючий суддя отримує обвинувальний акт та угоду про примирення за контрольним журналом судових справ та інших матеріалів, переданих для розгляду судді (форма журналу – додаток 31 до п. 3.14 Інструкції з діловодства у місцевому загальному суді, затвердженої наказом Державної судової адміністрації України від 27 червня 2006 року № 68 (зі змінами та доповненнями), та не пізніше п'яти днів після дати передачі (надходження) до його провадження відповідного матеріалу має прийняти рішення (постановити ухвалу) про призначення підготовчого судового засідання, визначити дату, час та місце його проведення. Одночасно із прийняттям цього рішення суд, що здійснюватиме судове провадження, для реалізації покладених на нього обов'язків щодо з'ясування добровільності укладення угоди та перевірки її на відповідність вимогам КПК та/або кримінального закону (частини 6, 7 ст. 474 КПК), враховуючи, що невиконання вимог, встановлених частинами 5-7 ст. 474 КПК, є підставою для апеляційного та касаційного оскарження (частини 3, 4 статей 394, 424 КПК), а в разі підтвердження таких порушень скасування судового рішення, має витребувати документи, подані сторонами під час досудового розслідування.

Про день, час і місце проведення підготовчого судового засідання сторін та інших учасників судового провадження за розпорядженням головуючого повідомляє секретар судового засідання. Повідомлення про виклик до суду надсилаються поштою, факсом, телеграфом, телефонограмою чи іншими засобами зв'язку не пізніше ніж за п'ять днів до дати призначення підготовчого судового засідання.

У призначений для проведення підготовчого судового засідання час головуючий відкриває підготовче судове засідання і оголошує про його початок. Секретар судового засідання на виконання вимог, передбачених статтями 342-343 КПК, доповідає суду, хто з учасників судового провадження, викликаних та повідомлених осіб, з'явився у підготовче судове засідання, встановлює їх особи, перевіряє повноваження захисників і представників, з'ясовує, чи вручено судові виклики та повідомлення тим, хто не прибув, і повідомляє причини їх неприбуття, якщо вони відомі.

Участь сторін угоди під час її розгляду в підготовчому судовому засіданні відповідно до ч. 2 ст. 474 КПК є обов'язковою. З огляду на затвердження прокурором обвинувального акта та можливість оскарження ним вироку суду першої інстанції на підставі угоди, в тому числі й угоди про примирення, його участь у судовому засіданні під час її розгляду має бути обов'язковою. Неприбуття для участі у судовому засіданні інших учасників судового провадження, належним чином повідомлених про дату, час і місце проведення підготовчого судового засідання, не перешкоджає його проведенню. В разі якщо у судове засідання не прибули сторони угоди або одна зі сторін, головуючий має відкласти судове засідання, призначити дату нового засідання і вжити заходів для забезпечення прибуття цих осіб до суду. Таке ж рішення має прийняти суд, якщо в підготовче судове засідання не з'явився один із декількох потерпілих від одного кримінального правопорушення. Відсутність одного із потерпілих від різних кримінальних правопорушень не перешкоджає проведенню підготовчого судового засідання та, відповідно, розгляду тієї угоди, сторони якої присутні.

Після повідомлення секретарем судового засідання про повне фіксування судового провадження, а також про умови його фіксування, головую-

чий оголошує склад суду, процесуальний статус та прізвища присутніх учасників кримінального провадження (прокурора, потерпілого, обвинуваченого, захисника, представника, перекладача, секретаря судового засідання). Судовий розпорядник роздає особам, які беруть участь у підготовчому провадженні, пам'ятку про їхні права та обов'язки, передбачені КПК. Після ознайомлення зазначених осіб із пам'яткою головуючий з'ясовує, чи зрозумілі їм їхні права та обов'язки, за необхідності додатково роз'яснює їх. Також головуючий роз'яснює учасникам підготовчого провадження право відводу і з'ясовує, чи заявляють вони кому-небудь відвід. Питання про відвід вирішується судом згідно зі статтями 75-81 КПК.

У разі задоволення заяви про відвід (самовідвід): судді, який здійснює судові провадження одноособово, – справа розглядається у тому ж самому суді іншим суддею; одного чи кількох суддів зі складу суду або всього складу суду, якщо справа розглядається колегією суддів, – справа розглядається у тому ж самому суді тим самим кількісним складом колегії суддів без участі відведених суддів, яких замінюють інші судді, або іншим складом суддів, визначених у встановленому ч. 3 ст. 35 КПК порядку.

Після виконання зазначених дій головуючий оголошує про надходження до суду обвинувального акта та письмової угоди про примирення чи визнання винуватості (повідомляє про її вид, дату укладення і сторони).

Судове засідання розпочинається з оголошення прокурором обвинувального акта. Головуючий надає слово прокуророві для оголошення ним короткого або повного (якщо надійшло клопотання про оголошення повного тексту) змісту обвинувального акта. Після цього головуючий, встановивши особу обвинуваченого, роз'яснює йому суть обвинувачення і запитує, чи зрозуміле йому обвинувачення, чи визнає він себе винним. Якщо після роз'яснення суті обвинувачення обвинувачений заперечує проти затвердження угоди, вона не може бути затверджена. У такому випадку суд постановляє ухвалу про закриття судового провадження у кримінальному провадженні на підставі угоди та повертає матеріали прокурору для продовження досудового розслідування або призначає судовий розгляд для проведення судового провадження в загальному порядку (якщо до суду надійшов обвинувальний акт, а угоду було укладено під час підготовчого провадження).

Після проведення зазначених дій головуючий, оголосивши текст угоди, згідно з частинами 4, 5 ст. 474 КПК має з'ясувати в обвинуваченого, чи повністю він розуміє: 1) права, надані йому законом; 2) наслідки укладення та затвердження угоди; 3) характер кожного обвинувачення, щодо якого він визнає себе винуватим, – таке уточнення відсутнє в ч. 5 цієї статті, із чого вбачається, що угода про примирення може укладатися щодо кримінальних правопорушень, у вчиненні яких особа може лише частково визнавати вину; 4) вид покарання й інші заходи, які будуть застосовані до нього у разі затвердження угоди судом. Негативна відповідь на будь-яке із поставлених запитань зобов'язує суд дати відповідні роз'яснення. Те ж саме стосується і потерпілого при з'ясуванні судом, чи цілком розуміє він наслідки затвердження угоди, передбачені ст. 473 КПК. Якщо після такого роз'яснення обвинувачений чи потерпілий заперечуватиме проти затвердження угоди, її не може бути затверджено.

Суд повинен з'ясувати у обвинуваченого, чи зможе він реально виконати взяті на себе відповідні до угоди зобов'язання, зокрема відшкодувати за-

вдану ним внаслідок вчинення кримінального правопорушення шкоду з огляду на її розмір та строк відшкодування, визначені в угоді про примирення, чи вчинити дії, перелік яких в ній зазначено, або ж виконати обов'язки щодо співпраці у викритті кримінального правопорушення, вчиненого іншою особою, викладені в угоді про визнання винуватості. Якщо ж під час судового провадження суд встановить, що обвинувачений не в змозі виконати взяті на себе зобов'язання, він відповідно до п. 5 ч. 7 ст. 474 КПК має відмовити в затвердженні угоди.

Крім того, суд шляхом вивчення витребуваних документів, проведення опитування сторін, інших осіб зобов'язаний переконатися, що укладення угоди є добровільним, тобто згідно з ч. 6 ст. 474 КПК не є наслідком застосування насильства, примусу, погроз або наслідком обіцянок чи дії будь-яких інших обставин, ніж ті, що передбачені угодою. Якщо суд матиме обґрунтовані підстави вважати, що укладення угоди не було добровільним, або ж сторони в дійсності не примирилися, він відповідно до п. 4 ч. 7 ст. 474 КПК зобов'язаний відмовити в затвердженні угоди.

Виконавши вищезазначені дії, суд перевіряє угоду на відповідність вимогам КПК (зокрема, щодо змісту та порядку укладення угоди) і закону України про кримінальну відповідальність (зокрема, щодо узгодженої міри покарання, звільнення від його відбування), наявності підстав для відмови в її затвердженні (ч. 7 ст. 474 КПК), заслуховує прокурора щодо наведеного, думку сторін щодо можливості затвердження угоди, яка розглядається.

Після проведення зазначених дій суд невідкладно виходить до нарадчої кімнати, про що присутнім у залі судового засідання оголошує головуючий.

За наслідками розгляду угоди в судовому засіданні (під час підготовчого судового провадження або під час судового розгляду) суд, перевіривши відповідність угоди вимогам кримінального процесуального закону, врахувавши заслухані доводи сторін кримінального провадження та інших учасників судового провадження, повинен прийняти одне із таких рішень:

а) затвердити угоду про примирення, або

б) відмовити у затвердженні угоди в разі встановлення підстав, передбачених ч. 7 ст. 474 КПК, та: повернути кримінальне провадження прокурору, якщо угоди досягнуто під час досудового розслідування, для його продовження; або призначити судовий розгляд для проведення судового провадження в загальному порядку, якщо до суду надійшов обвинувальний акт, а угоду було укладено під час підготовчого провадження; або продовжити судовий розгляд в загальному порядку, якщо угоду було укладено під час його здійснення. Ухвала про відмову в затвердженні угоди про примирення чи визнання винуватості оскарженню не підлягає.

У листі наголошено, що, приймаючи рішення щодо затвердження угоди, слід пам'ятати про наявність та зміст розділу IX Загальної частини КК.

Якщо ж суд переконується в тому, що угоду може бути затверджено, відповідно до ст. 475 КПК він ухвалює вирок, яким затверджує угоду, і призначає узгоджену сторонами міру покарання. Такий вирок має відповідати загальним вимогам до обвинувальних вироків із урахуванням особливостей, передбачених зазначеною статтею.

В апеляційному порядку вирок суду першої інстанції на підставі угоди може бути оскаржено лише сторонами судового провадження (виняток становить можливість оскарження прокурором вироку на підставі угоди про примирення) та на підставах, визначених законом.

Зокрема, обвинувачений, його захисник та законний представник можуть оскаржити такі судові рішення лише якщо:

- судом призначено покарання суворіше ніж узгоджене сторонами угоди. Зазначимо, що згідно з ч. 1 ст. 475 КПК, ухвалюючи вирок на підставі угоди, суд призначає узгоджену сторонами (потерпілим та підозрюваним, обвинуваченим) міру покарання (вид та, як правило, розмір основного, а у відповідних випадках – і додаткового покарання). Наприклад, між потерпілим та обвинуваченим внаслідок вчинення останнім злочину, передбаченого ч. 1 ст. 127 КК та завдання першому шкоди було укладено угоду про примирення та узгоджено покарання у виді позбавлення волі строком на 1 рік. Суд першої інстанції, розглянувши таку угоду, призначив обвинуваченому покарання у виді позбавлення волі строком на 2 роки, взявши за основу нижчу межу санкції частини статті;

- вирок ухвалено без згоди обвинуваченого на призначення покарання. Укладаючи угоду про примирення, сторони, узгодивши між собою міру покарання, мають письмово засвідчити свою згоду щодо виду та розміру такого покарання. З огляду на викладене в угоді сторони після зазначення узгодженої міри покарання повинні власноруч засвідчити свою згоду на саме такий вид та розмір покарання, скріпивши угоду своїми підписами. Відсутність в угоді підтвердження такої згоди є підставою для оскарження ухваленого вироку. Крім того, ухваленням вироку без згоди засудженого на призначення покарання може визнаватися ситуація, за якої сторони, узгодивши між собою міру покарання, дійшли згоди щодо звільнення обвинуваченого від його відбування з випробуванням, натомість суд, постановляючи вирок на підставі цієї угоди, не звільнив особу від відбування покарання, а призначив попередньо узгоджену сторонами міру покарання. У цій ситуації обвинувачений, укладаючи угоду, був згоден з остаточним рішенням – звільненням його від відбування покарання з випробуванням, але не давав своєї згоди щодо призначення реального покарання, навіть якщо воно попередньо й було узгоджено між сторонами;

- суд не виконав вимоги, встановлені частинами 4-7 ст. 474 КПК, зокрема, не роз'яснив обвинуваченому наслідків укладення угоди.

Виокремлення законодавцем у п. 1 ч. 3 ст. 394 КПК такої підстави для оскарження як «нероз'яснення обвинуваченому наслідків укладення угоди», про що також йдеться у ч. 4 ст. 474 КПК, недотримання положень якої є підставою для оскарження аналізованих судових рішень, свідчить про істотність зазначеного порушення та важливість забезпечення права обвинуваченого на таке роз'яснення. Зазначимо, що згідно зі ст. 473 КПК наслідком укладення та затвердження угоди про примирення для підозрюваного (обвинуваченого) є обмеження права оскарження вироку згідно з положеннями статей 394 і 424 КПК та відмова від здійснення прав, передбачених п. 1 ч. 4 ст. 474 КПК.

Потерпілий, його представник, законний представник може оскаржити вирок суду першої інстанції на підставі угоди про примирення лише з таких підстав:

- призначення обвинуваченому покарання менш суворого, ніж узгоджене сторонами угоди. Наприклад, обвинувачений, який вчинив необережне пошкодження чужого майна, поєднане зі спричиненням тяжких тілесних ушкоджень потерпілому (ст. 196 КК), уклав з останнім угоду про примирення, узгодивши при цьому покарання у виді виправ-

них робіт строком 1 рік. Суд, затверджуючи таку угоду, самостійно, з власної ініціативи, призначив обвинуваченому покарання із застосуванням ст. 69 КК у виді штрафу в розмірі 50 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

- ухвалення вироку без згоди потерпілого на призначення покарання. Наприклад, вироком затверджена угода, в якій не визначено узгоджене покарання та/або відсутня згода сторін на його призначення відповідно до вимог ч. 1 ст. 471 КПК;

- невиконання судом вимог процесуального закону щодо необхідності у судовому засіданні переконатися, що потерпілий угоду про примирення уклав добровільно, а також невжиття заходів для з'ясування, чи справді угоду було укладено добровільно, нездійснення або неналежне здійснення судом перевірки змісту угоди на відповідність її вимогам КПК та закону України про кримінальну відповідальність;

- нероз'яснення судом потерпілому перед ухваленням рішення про затвердження угоди про примирення наслідків укладення та затвердження такої угоди. Зазначимо, що відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 473 КПК наслідком укладення та затвердження угоди про примирення для потерпілого є:

а) обмеження його права на оскарження вироку. Вирок, яким затверджено угоду про примирення, може бути оскаржено останнім лише з підстав, передбачених статтями 394, 424 КПК;

б) позбавлення потерпілого права вимагати в подальшому притягнення особи до кримінальної відповідальності за відповідне кримінальне правопорушення і змінювати розмір вимог про відшкодування шкоди, крім випадку невиконання засудженим умов угоди про примирення (ст. 476 КПК).

Слід зазначити, що у разі невиконання останнім умов угоди, потерпілий відповідно до ч. 1 ст. 476 КПК, у межах встановлених законом строків давності притягнення до кримінальної відповідальності за вчинення відповідного кримінального правопорушення, має право звернутися до суду, який затвердив таку угоду, з клопотанням про скасування вироку. За наслідками розгляду такого клопотання суд своєю ухвалою може відмовити у скасуванні вироку або скасувати його та згідно з ч. 3 ст. 476 КПК призначити судовий розгляд у загальному порядку або направити матеріали кримінального провадження для завершення досудового розслідування в загальному порядку, якщо угоду було ініційовано та укладено на цій стадії кримінального провадження.

Ухвала про скасування вироку, яким було затверджено угоду, або про відмову у скасуванні вироку (залишення його без змін) відповідно до ч. 4 ст. 476 КПК може бути оскаржена в апеляційному порядку. Ухвала про відмову у скасуванні вироку після його перегляду в апеляційному порядку та ухвала суду апеляційної інстанції, постановлена за результатами розгляду апеляційної скарги на таку ухвалу, можуть бути визнані такими, що перешкоджають подальшому кримінальному провадженню, та бути предметом розгляду судом касаційної інстанції.

Прокурор може оскаржити вирок суду першої інстанції на підставі угоди про примирення лише з підстав затвердження судом угоди у кримінальному провадженні, в якому згідно з ч. 3 ст. 469 КПК угоду не може бути укладено.

В касаційному порядку можуть бути оскаржені вирок суду першої інстанції на підставі угоди (незалежно від її виду) після його перегляду в апеляційному порядку, а також судові рішення суду апеляційної інстанції за результатами розгляду

апеляційної скарги на такий вирок. Оскаржити зазначені рішення можуть лише сторони судового провадження з тих же підстав, що й в апеляційному порядку, за винятком визначених у п. 3 ч. 3 ст. 424 КПК підстав оскарження прокурором. Так, прокурор відповідно до п. 3 ч. 3 ст. 424 КПК на відміну від стадії апеляційного оскарження не має права на оскарження зазначених вище рішень із підстав затвердження судом угоди у кримінальному провадженні, в якому згідно з ч. 3 ст. 469 КПК угоду не може бути укладено. Натомість через використання у ч. 3 ст. 424 КПК терміна «угода» без уточнення її виду, у зв'язку з чим під ним слід розуміти як угоду про примирення, так і угоду про визнання винуватості, має право оскаржити вирок суду першої інстанції на підставі угоди (незалежно від її виду) після його перегляду в апеляційному порядку, а також судові рішення суду апеляційної інстанції за результатами розгляду апеляційної скарги на такий вирок з підстав призначення судом покарання менш суворого, ніж узгоджене сторонами угоди, а також з підстави затвердження судом угоди про визнання винуватості у провадженні, в якому згідно з ч. 4 ст. 469 КПК угоду не може бути укладено [4].

Висновки та пропозиції. Отже, медіація є видом альтернативного методу вирішення спорів шляхом детальних переговорів, що проводяться сторонами спору за участю третьої особи – медіатора,

тому доцільно зазначити, що медіація являє собою специфічну форму посередництва і передбачає обов'язкову участь нейтральної особи – медіатора.

Орієнтуючись на досвід європейських країн, необхідно постійно досліджувати вітчизняну правозастосовну діяльність з метою уникнення повторення чужих помилок, оцінювати ступінь досконалості законодавства та готовність практиків до прийняття подібних новел. Так, залишається відкритим питання щодо прийняття Закону України «Про медіацію», в якому доцільно було б висвітлити механізм процедури медіації, її принципи, визначати вимоги до медіації, правовий статус учасників тощо.

На мою думку, вищенаведений аналіз законодавства, що регламентує інститут угоди про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим, може бути використано як студентами в якості теоретичного матеріалу (наприклад, для підготовки до семінарських занять), так і на практиці – сторонами кримінального провадження, зокрема потерпілим, підозрюваним чи обвинуваченим з метою кращого розуміння таких правовідносин. Також, під час підготовки до написання статті, мною було опрацьовано наукові матеріали з цієї тематики. Мною було проаналізовані особливості правового регулювання інституту медіації в Казахстані. Я вважаю, що досвід запровадження інституту медіації в цій країні може позитивно вплинути на ефективність застосування даного інституту в Україні.

Список літератури:

1. Кримінальний кодекс України Закон України від 05.04.2001 № 2341-III [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651a-17>
3. Концепція реформування кримінальної юстиції, затверджена Указом Президента України від 8 квітня 2008 р. № 311/2008. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/311/2008>
4. Про деякі питання здійснення кримінального провадження на підставі угод. Інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних та кримінальних справ № 223-1679/0/4-12 від 15.11.2012. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.sc.gov.ua/>
5. Про положення жертв у кримінальному судочинстві: Рамкове рішення ради Європейського Союзу від 15 березня 2001 р. // Голос України. – 2001. – № 3. – 15 квітня.
6. Алимбекова М.А. Некоторые особенности правового регулирования института медиации в Казахстане / Алимбекова М.А. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://psiareview.org/2013/05/01/the-characteristics-of-the-legal-regulation-regarding-the-concept-of-mediation-in-kazakhstan/>
7. Боброва О.М. Відновне правосуддя. Особливості впровадження процедури медіації: європейський досвід / О.М. Боброва. – К.: Наш час, 2006. – 164 с.
8. Карпов Н.С. Криміналістичні засади злочинної діяльності: Автореф. дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 / Н.С. Карпов // Київ. нац. ун-т внутр. справ. – К., 2007. – 20 с.
9. Федоров М. Перспективи впровадження відновного правосуддя в кримінальному судочинстві України / М. Федоров [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://naub.oa.edu.ua/2012/perspektyvy-vprovadzhennyavidnovnohopravosuddya-v-kryminalnomu-sudochynstvi-ukrajiny/>

Павлюк П.П.

Київський національний університет імені Т.Г. Шевченка

СОГЛАШЕНИЕ О ПРИМИРЕНИИ МЕЖДУ ПОТЕРПЕВШИМ И ПОДОЗРЕВАЕМЫМ ИЛИ ОБВИНЯЕМЫМ

Аннотация

Основной идеей статьи является детальное изучение института уголовного процессуального права «Соглашение о примирении между потерпевшим и подозреваемым или обвиняемым». В статье анализируется действующее законодательство, которое регламентирует данную сферу правоотношений. Мною приводятся взгляды на регулирование данного института не одного исследователя в этой области знаний. Также проанализировано позитивный опыт Республики Казахстан по этому поводу. Думаю, что он может стать полезным для оптимизации данного института в Украине.

Ключевые слова: соглашение, примирение, потерпевший, подозреваемый, обвиняемый, медиация.

Pavliuk P.P.

Kiev T.G. Shevchenko National University

A RECONCILIATION AGREEMENT BETWEEN THE VICTIM AND THE SUSPECT OR ACCUSED

Summary

The main idea of this article is a detailed learning of an institute of criminal procedural law «A reconciliation agreement between the victim and the suspect or accused». There's analyzed the current legislation regulating this sphere of relations in the article. I show different points of view of scientists about regulation of this institute. There's analyzed the positive experience of Kazakhstan in this regard too. I think it might be useful to further optimize of using this institute in Ukraine.

Keywords: agreement, reconciliation, victim, suspect, accused, mediation.

УДК 347.775

ЗАХИСТ КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ

Пасенко О.А.

Інститут права імені Князя Володимира Великого
Міжрегіональної Академії управління персоналом,
Обухівський районний суд Київської області

У статті досліджено проблематику захисту комерційної таємниці. Проаналізовано поняття захисту комерційної таємниці. Визначено законодавчі акти, якими регулюється захист комерційної таємниці. Проаналізовано різні види відповідальності за порушення прав захисту комерційної таємниці. Зроблені висновки над виконаною роботою.

Ключові слова: комерційна таємниця, захист, адміністративно-правова відповідальність, кримінальна відповідальність, законодавство України.

Постановка проблеми. Успіх будь-якої комерційної діяльності багато в чому залежить від грамотного поводження з інформаційними потоками. В умовах ринкової економіки інформація є товаром, та її отримання, зберігання, передача та використання підкоряються законам товарно-грошових відносин. При формуванні спільного економічного простору перед підприємствами особливо гостро постає завдання збереження комерційної таємниці. Можна сказати точно: в період становлення ринку недобросовісна конкуренція являє собою серйозну загрозу цього процесу. Стало майже масовим процесом запозичення інтелектуальної й промислової власності (методик, програм, знання та технології) працівниками підприємств. До цього слід додати цілеспрямовані дії по переманюванню або підкупу робітників та службовців підприємств конкурента, щоб заволодіти секретами їх комерційної і виробничої діяльності.

Проблеми інформації й інформаційних ресурсів не є новими для української юридичної науки. Цими проблемами займалися І. Л. Бачило, А. Гуз, Н. Іваницька, А. І. Марущак, А. О. Сляднева, і інші.

Питанням захисту комерційної таємниці в даний час приділяється все більше уваги. Статистика свідчить про значне зростання за останні роки економічних злочинів, у тому числі, пов'язаних з незаконним одержанням та обігом інформації, складової комерційну таємницю. Та це не дивно – отримання незначної інформації про конкурента може заощадити фірмі величезні кошти, що є досить сильним стимулом для порушення законів, що регулюють відносини в галузі інформації. Забезпечення схоронності інформації про діяльність компанії є умовою її виживання в ринковому конкурентному

середовищі. Про необхідність створення надійного механізму захисту комерційної таємниці говорить та той факт, що в розвинених країнах комерційні компанії, за даними експертів, виділяють на боротьбу з економічним шпигунством до 20 відсотків одержуваної чистого прибутку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Цивільний кодекс України ст. 505, Кримінальний кодекс України, ст. 231, 232, Кодекс України про адміністративні правопорушення ст. 1635, ст. 1636, а також Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції»

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми: суть проблеми стосовно штрафів необхідно зауважити, що 8 лютого 1999 року Верховна Рада України прийняла Закон, яким внесені зміни в законодавчі акти України, що стосуються застосування кримінальних покарань у вигляді штрафу. Тепер залежно від ступеня громадської небезпеки здійсненого злочину з врахуванням майнового стану винуватця штраф може становити до 400 мінімальних зарплат, за корисливі злочини – до 1000 мінімальних зарплат. Таким чином, законодавство України гарантує правовий захист комерційної таємниці. Розглядаючи питання про відповідальність за порушення умов збереження комерційної таємниці слід зазначити, що, як правило, як міру покарання призначають позбавлення волі або штраф, а також звільнення і зобов'язання відшкодувати збитки.

Мета статті – дослідити правові аспекти захисту комерційної таємниці.

Виклад основного матеріалу. З правової точки зору комерційна таємниця – це засіб захисту від недобросовісної конкуренції в межах реалізації права інтелектуальної власності. Дане загальновиз-